

Entre la norma i la pràctica

La meva relació professional amb la llengua

Xavier Pàmies
Traductor

Carles Domènech

Entre el meu ingrés com a corrector a Edicions 62 fa trenta-cinc anys i aquest article ha plogut molt. A 62, Francesc Vallverdú tenia uns fulls mecanografiats sobre normes d'estil d'un català que més tard va rebre el nom de *heavy*, per contraposició al registre *light* que es va imposar als mitjans de comunicació i que vaig conèixer com a lingüista i traductor a Catalunya Ràdio i a TV3 a partir del mateix any de la seva fundació. A partir del 1989, però, m'he dedicat a la traducció literària d'una manera pràcticament ininterrompuda.

Des d'aleshores han canviat moltes coses. Els ordinadors eren a les beceroles i internet no existia. Els diccionaris eren tots en paper, i la primera edició de l'anglès-català d'Enciclopèdia Catalana, una fita en aquell moment, datava tot just del 1983. Deu anys més tard d'aquest va aparèixer el català d'Enciclopèdia, i al cap de dos anys més apareixia el primer de l'IEC.

Ara què tenim? Sens dubte, moltes més eines, però també una llengua més interferida que un quart

de segle enrere, quan LLENGUA NACIONAL naixia i els mitjans audiovisuals catalans públics tenien tot just set anys. I què han fet pel català tant aquests mitjans com l'ensenyament del català a l'escola? Al meu entendre, un bé i un mal. El bé el dono per descomptat i sabut; pel que fa al mal, en el cas de l'ensenyament s'ha aplicat una norma estricta filla d'una gramàtica antiquada i restrictiva, més aramoniàna que fabriana, que no distingia els registres entre escrit/oral, formal/estàndard/col·loquial/vulgar, etcètera. Aquesta norma, contraposada sovint a la parla de casa i a molts fenòmens d'evolució interna de la llengua perfectament naturals, va crear i continua creant una inseguretad del parlant sobre el domini de la pròpia llengua. Els periodistes actuals, escolaritzats en català, han après, per exemple, que la norma no admet *masses* ni *prou*s, i, per inèrcia, diuen *gaire* en plural sense essa creient que la norma també la prohibeix; i, al costat d'això, els calcs sintàctics i fraseològics del castellà i l'anglès se succeeixen l'un darrere l'altre.

Què tenim de bo? Aviat farà un any que va aparèixer l'esperada gramàtica de l'IEC, i unes quantes veus n'han donat opinions contràries. Anteriorment ja se'n van aixecar unes quantes més amb ocasió de la supressió de la majoria de diacrítics en la nova ortografia. Josep Ruai mateix, des d'aquestes pàgines, s'hi va mostrar en desacord. El que se n'ha dit en general és que «no calia».

I la nova gramàtica calia? Calia, sí, però segurament d'una altra manera. No sóc el primer professional de la llengua que es queixa de l'abstrusitat de molts punts del text i de la vaguetat en la definició del que és adequat o no en quin o quin altre registre, i aquí no m'hi estendré. Em limito a remetre, perquè són els que tinc més a mà, als articles que Albert Pla Nualart ha escrit parlant-ne, entre el 23-XI-2016 i el 4-II-2017.

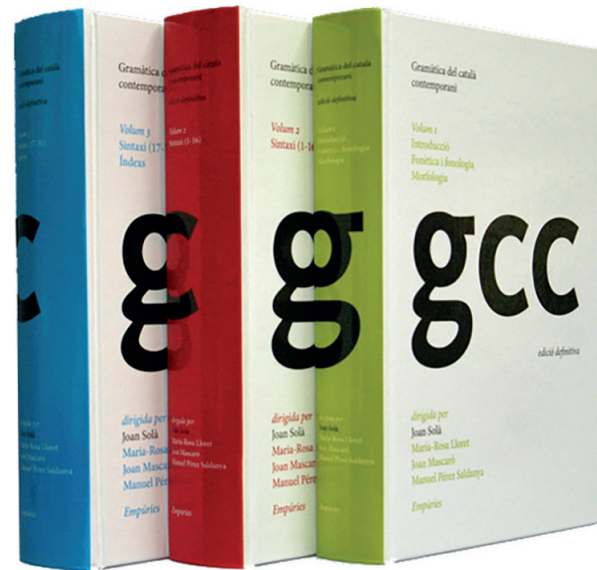
**I la nova gramàtica calia?
Calia, sí, però segurament
d'una altra manera**

Pel que fa a la segona versió del diccionari de l'IEC, el DIEC2, com més el consulto més mancat i mal actualitzat el trobo (sense especificació de registres ni de dominis dialectals), sobretot quan el confronto amb el monumental *Diccionari descriptiu de la llengua catalana* (DDLC) dirigit per Joaquim Rafel. Aquest diccionari disponible *on-line* es va presentar complet ara fa un any, coincidint amb la polèmica sobre els canvis aplicats en la nova ortografia de l'IEC, cosa que va fer que la seva presentació passés bastant desapercibuda. És una de les grans eines de què el professional de la llengua pot disposar actualment en català.

Què més hi ha de bo? Pel que fa a la meua activitat com a traductor, puc dir, satisfet i agraït, que els editors i els correctors tenen en compte des de fa temps els meus criteris sobre llengua, que miro de defensar sempre amb arguments objectius. Una petita part d'aquests criteris apareix recollida al meu blog «Qüestions puntuals de llengua», del qual em permeto extraure un parell d'exemples per il·lustrar la meua concepció sobre el que se'n podria dir «la pràctica aplicada a la norma».

1. «Sonoritzar és català». El català espontani ha tendit a sonoritzar un gran nombre d'esses dobles etimològiques de mots cultes: els que contenen els sufixos *-missió*, *-pressió*, *-gressió*, *-cissió* i afins; els femenins de títols nobiliaris com *duquessa*; la família de *dissoldre*; *fissió/fissura* i potser algun altre. Es tracta d'un procés intern, idiomàtic i tossut del qual ja parlaven Fabra (*Gramàtica*, 1933, p. 20) i, més extensament, Josep Calveras (*Consultes de llenguatge*, 1933, pp. 50-51, i *Civtat, Ideari d'art i cultura*, 13, juny del 1927, pp. 113-120). Es tracta d'un fet que no he gosat aplicar més que en algun document propi i d'una manera esporàdica, però que considero una assignatura pendent.
2. «Les parelles lingüístiques no fan cap mal». Des de l'abril d'aquest 2017, les entrades *bantu* i *zulu* del DIEC2 han passat a ser *bantú/bantu* i *zulú/zulu*. Me'n felicito; però també podríem passar a tenir *gurú/guru*; i, sense moure'ns de l'Índia, *rúpia/rupia*. Altres possibles parelles, en aquest cas de termes d'origen grec o llatí en què l'accentuació clàssica vacil·la, serien *zènit/zenit*, *aureola/aurèola*, *cíclop/*

cíclop, *alveoll/alvèol* o *aerolit/aeròlit* (per analogia amb *meteorit*). Però on sobretot l'acceptació de variants podria ser útil és en els mots compostos que abans anaven amb guionet i ara van sense, o al revés, tal com practiquen els anglosaxons (*hair-clip* / *hair-clip* / *hair clip*).

Altres obres de consulta colossals, en paper però plenament vigents, són el diccionari etimològic de Joan Coromines (1980-1991) i la *Gramàtica del català contemporani* de Joan Solà *et al.* (2002), sense oblidar el gran paper que ha tingut i té encara la *Gran enciclopèdia catalana*. El que ha quedat absolutament desfasat, sense cap mena de procés de correcció ni actualització, és el diccionari bilingüe anglès-català d'Enciclopèdia, les mancances del qual m'han «obligat» a elaborar, al llarg dels anys, una llista complementària de solucions de traducció d'unes dimensions (unes 17.000 entrades) que s'acosten a la meitat del gruix del bilingüe mateix, i que es pot consultar per internet.¹ Donar-hi un cop d'ull pot proporcionar una idea del que per a mi han sigut prop de trenta anys de dedicar-me a traduir literatura anglesa al català amb tota la passió professional que he sabut posar-hi. ■

1 <https://sites.google.com/site/glossarisdetraduccio/glossari-complementari-del-diccionari-angles-catala-de-l-enciclopedia>

